

СПЕЦИФІКА ГІБРИДНОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Методологічно найбільш характерною для України є «модель прямого переходу». Сутність моделі прямого переходу полягає в тому, що після загибелі комуністичного (тоталітарного) режиму в країні встановлюється режим електоральної (процедурної) демократії, який поступово консолідується і переростає у ліберальну (структурну) демократію.

Такий варіант продемонстрували Польща, Словенія, Естонія, Угорщина, Словаччина, Литва, Латвія, Чехія, які вже стали вільними країнами з консолідованими демократичними режимами. Про успіхи трансформації цих країн свідчить їх вступ до НАТО та ЄС – міжнародних організацій, які висувають до своїх членів високі вимоги щодо додержання політичних свобод і громадянських прав та демократичності політичного устрою.

Процес трансформації політичного режиму в Україні триває два десятиліття, він має вектор переходу від тоталітаризму (комуністичного) до демократії. Цей процес характеризується, на сучасному етапі, застоєм, гальмуванням, тривалим «зависанням» демократичних і ринкових перетворень, що виводить країну за межі перехідних суспільств і ставить її в розряд держав, які належать до так званої «сірої зони» [5; с. 6].

Ф. Шміттер та Г. О'Донел запропонували схему демократичних трансформацій у різних країнах, визначивши її основні стадії. Окрім підготовчої стадії лібералізації недемократичного режиму, виокремлюють ще три стадії.

Тільки виконання головних завдань цих трьох стадій: заміни політичної еліти, заміни політичних інституцій, зміцнення і легітимації нових, демократичних інституцій забезпечує успіх демократичної трансформації в цілому [4; с. 17].

Особливістю посткомуністичної трансформації є її «по-фазове запізнення» на кожній із цих стадій, яке і впливає на становлення консолідованої демократії.

Наприкінці 1990-х років почалася дискусія щодо демократичної спрямованості трансформаційного періоду в Україні. В. Полохало

запропонував сім рис посткомуністичного режиму, які, на його думку, були характерними для більшості пострадянських країн, в тому числі для України.

Він виокремив такі риси:

1. Відчуження більшості суспільства від влади за одночасної багатовимірної залежності від неї;
2. Однобічне підкорення громадян правилам, нормам і безконтрольне здійснення державою своїх повноважень;
3. Відсутність реальних гарантій декларованих прав людини, безпорадність індивіда перед чиновниками;
4. Тіньові присвоєння, розподіл загальнонародної власності та панування клієнтеліських зв'язків;
5. Поєднання корумпованої політичної влади, тіньової економіки та кримінального світу;
6. Домінування ролі номенклатурно-корпоративних кланів, симбіоз олігархії та авторитаризму;
7. Утилітарне використання олігархами демократичних норм і процедур [3; с. 9-10].

Виходячи з вище зазначених рис, можна класифікувати політичний режим України як посткомуністичний гібридний тип суспільного устрою й політичного режиму.

Характеризуючи політичний режим сучасної України, можна погодитись з твердженням американських дослідників Г. О'Доннела та Ф. Шміттєра, наша держава належить до перехідних суспільств з неконсолідованою, електоральною демократією, де старий (тоталітарний) режим зруйновано, а новий (демократичний) ще не можна вважати стабільним [1; с. 93].

Проте Ю. Мацієвський зазначає, що попри значну інерцію свого розвитку, гібридний режим сучасної України перебуває в стані протиборства з демократичною альтернативою. Перехідність у цьому контексті означає радше невизначеність остаточного підсумку їхнього змагання, незавершеність, суперечливість і непослідовність самої трансформації режиму, а отже його певну історичну самотність [2; с. 20].

Деяко інше бачення політичного режиму висловив канадський політолог українського походження Т. Кузьо. Він пропонує визначити Україну як «гібридну державу» зі змагальним авторитарним режимом. Для гібридної держави характерним є поєднання залишків старої радянської системи з новими економічними та політичними інститутами.

Політичний процес у гібридній державі визначається застоєм, корупцією і домінуванням еліт, які приносять мало користі для держави та мають малу підтримку населення.

Слід зазначити, що в країні діють неформальні інститути і це дає підстави стверджувати, що політичний режим України наближається до авторитаризму, однак є ряд певних чинників, які заважають державі стати повністю авторитарною.

1. Глибока фрагментація еліт, які впливають на прийняття політичних рішень, що не дає одноособово або одній політичній силі сконцентрувати в своїх руках всю повноту влади.

2. Посилення тиску на ЗМІ ще не гарантує контролю над інформаційним простором і суспільними настроями. Тиск на засоби масової інформації відбувається не прямо, а у прихованій формі побажань чи замовних матеріалів.

3. Відсутність у влади інструментальної опори у вигляді сильного апарату примусу та професійної бюрократії. Без яких не може існувати авторитаризм.

4. Традиційні розколи в Україні: регіональний – між Заходом і Сходом, релігійний – між кількома конфесіями, національно-ідеологічний – між національно-державним та постколоніальним статусом України, геополітичний – про європейською та проросійською орієнтацією і, нарешті, політичний – між елітами та політично-економічними групами.

5. Низька легітимність та несформованість соціальної бази авторитаризму, політична апатія населення та не підтримка більшістю суспільства авторитарного політичного режиму.

6. Ані Заходу, ані Росії не вигідне встановлення в Україні авторитарного режиму.

7. Відсутність немає авторитарної політичної культури, авторитарних механізмів соціального контролю та авторитарної «ментальності» [7; с. 13].

Рух України до кінцевого пункту політичної трансформації – консолідованої демократії, сутністю якої є вибір, який веде до формування зводу правил політичної гри, котрі є результатом домовленостей на основі взаємного узгодження в суспільстві, буде залежати від успіху політичних реформ, співпраці з Європейським Союзом, розвитку громадянського суспільства та стану демократії у сусідніх державах.

На сьогодні в Україні можна констатувати лібералізацію посттоталітарного політичного режиму, конституювання так званої електоральної демократії (М. Вігель), як різновид «гібридного» політичного режиму. Проте побудова громадянського суспільства та мобілізація його структур – «найважливіший фактор переходу від стадії лібералізації до демократизації» але воно є слаборозвиненим і не може ніяк впливати на владу [6; с. 44].

Література

1. Колодій А.Ф. До питання про політичний режим в Україні (спроба транзитивного підходу) / А.Ф. Колодій // Сучасність. – 1999. – № 7-8. – С. 84-96.
2. Мацневский Ю. Политический режим Украины после «Оранжевой революции» / Ю. Мацневский // Политэкс,. –2008. –№ 4. – С. 18-40.
3. Полохало В. Политология посткоммунистических обществ в Украине и России. К методологии политического анализа/ В. Полохало // Полис. – 1998. – № 3. – С. 7-15.
4. Шмиттер Ф. Размышления о гражданском обществе и консолидации демократии / Ф. Шмиттер // Полис. – 1996. – № 5. – С. 16-27.
5. Carothers T. The End of Transition Paradigm // Journal of Democracy. – 2002. – Vol.13, №1 – P. 6-21
6. D' Anieri P. Structural Constrains in Ukrainian Politics / P. D' Anieri // East European Politics and Societies. – 2011. – Vol. 25. – № 1. – P. 28-46.
7. McFaul M. Transitions from Postcommunism / McFaul M. // Journal of Democracy. –2005. – Vol. 16. – № 3.– P. 5–19.

Свирид З.В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В США

Розвиток демократичних інститутів та електоральної комунікації у ХХ столітті створили передумови для виникнення політичного консалтингу в Сполучених Штатах Америки. Однак, можна стверджувати, що політичний консалтинг у США зародився ще наприкінці ХVІІІ